

X 4583

A HÁROM MAGYAR BIBLIA NÉPSZERŰSÍTÉSE

TANULMÁNYOK • VISSZHANGOK • DOKUMENTUMOK

**Debrecen
2005**

TARTALOMJEGYZÉK

AJÁNLÁS	5
ELŐZMÉNYEK	9
Zarándokúton Jézus nyomában	9
Betlehemtől Jeruzsálemig	9
Három évtized emlékeiből	11
A zarándokút utóhatásai	13
A Biblia bölcsőhelye	15
A Biblia jelenléte	15
Bibliai emlékpark Vizsolyban	19
Bibliakiadás és hitépítés	24
Bibliafordítók és kiadók	28
Szilády Áron, a tudós lekipásztor (1837-1922)	28
Pákozdy László Márton munkássága (1910-1993)	43
Szathmáry Sándor, a bibliafordító teológus	57
 HÁROM MAGYAR BIBLIA	 71
Összefoglalások és tudósítások	71
A Hanauai Bibliáról	71
Bibliakiadások és gyülekezetépítés	73
Megjelent a Hanauai Biblia hasonmás kiadása	74
A Debreceni Bibliáról	76
Egy reformátor szobrának alapzatára	77
Az Oppenheimeri Bibliáról (Összefoglalás)	80
Az Oppenheimeri Bibliáról (tudósítás)	85
Beszélgetések	86
Négy száz éves a Vizsolyi Biblia (Tarpai Zoltán)	86
A biblia-gyűjtő (Körmendi Lajos)	87
Aki hirdeti és kutatja is a Biblia igéit (Szikszay Tamás)	90
Isten szava megmarad örökre (Hutzler Henrietta)	93
A bibliai ember (Körmendi Lajos)	97
Bibliavasárnapra. Egy bibliagyűjtő vallomásai (Somlyódi János)	104
A madarasi lelkész bibliai (Kádár Zsolt)	107

Beszélgetés Ötvös László írólelkésszel a Bibliáról (Nábrádi Benedek)	110
Lehet a Szentírás márványból is (Körmendi Lajos)	114
Az év emberévé választották Dr. Ötvös Lászlót (Gulyás Imre)	118
Nánási a 2000. év ember (Csohány János)	120
Az 1612-es kiadású Oppenheimi Biblia hasonmás kiadásáról... (Meszesán Mária)	125
Hit, Biblia, irodalom (Juhász Viktória)	130
Bibliakutató-bibliakiadó (Csohány János)	133
Írások és közlemények	136
Károli Gáspár bibliafordításának kiadásai	136
Bibliakutatás és visszhangja	145
A Biblia ihletettsége	146
Jézus példázatai	148
Biblia-kiállítás a Debreceni Kollégiumban	149
Bibliafordítók parkja Vizsolyban	150
Biblikus konferencia Szegeden	152
A biblia-kiállítások haszna	155
Bibliás találkozó Felsőőrön	156
A BIBLIÁK ISMERTETÉSE	159
Hanaui Biblia (1608) 1998	159
Ajánlás (Bölcskei Gusztáv)	159
A Hanaui Biblia mellett (Tóth Kálmán)	160
Tanú vagyok. A Hanaui Biblia (Bényei József)	174
A Hanaui Biblia (Csorba Péter)	177
A Biblia éve és a Hanaui Biblia (Kocsis Elemér)	197
Leideni Biblia (1685) 2000	184
Ajánlás (Bölcskei Gusztáv)	184
A Debreceni Biblia (Tóth Kálmán)	185
Komáromi Csipkés György Bibliafordítása; a Leideni Biblia (Szathmáry Sándor)	193
Komáromi Csipkés György Bibliafordítása (Csorba Péter)	200
Magyar Biblia (Bényei József)	203
Két Biblia szemléje (Monok István)	203

Oppenheimeri Biblia (1612) 2002	207
Ajánlás (Bölcskei Gusztáv)	207
Az Oppenheimeri Biblia szemléje (Monok István)	209
Szenci Molnár Albert bibliái (Petróczi Éva)	211
A hívek bibliája (Tóth Lajos)	223
Három Biblia – Ötvös László hasonmás kiadásai (Bényei Miklós)	225
MAGYAR IRODALMI BIBLIAMISSZIÓ	229
Biblikus könyvek ismertetése	229
Ötvös László: Károli Gáspár bibliafordítása, a négyszázéves népkönyv (Vasy Géza)	229
Elolvasásra ajánljuk. Ötvös László: Károli Gáspár bibliafordításának jelenléte a népi vallásosságban (Tóth Lajos)	231
Életre kelt a lefejezett Biblia (Szabó Tünde)	233
Lectori Vélemény. Bibliafordítások és hatásuk (Fekete Károly)	234
Ajánló. Bibliafordítások és hatásuk (Reformátusok Lapja)	238
Biblia-kiállítási megnyitók	239
Megnyitó beszéd (Kovács Zsolt Csaba)	239
Megnyitó beszéd a „Szenci Molnár Albert életműve” kiállítás alkalmával (Kocsis Elemér)	241
Biblia-kiállítási megnyitó beszéd (Csohány János)	244
„Szóla magyarul” a magyar bibliafordítások hagyományairól (Benyik György)	249
Nagykállói megnyitó beszéd (Horváth György)	253
Betűből csillagfénye árad (Cseh Károly)	254
Rendhagyó kettős könyvbemutató (Csohány János)	257
Az Oppenheimeri Biblia bemutatása a „Három Magyar Biblia” című kiállításon (Baráth Béla Levente)	261
Az emberiséget kísérő Szentírás. Biblia-kiállítás a Dóczy Gimnáziumban – 2004. október 6 – (Kocsis Elemér)	267

Biblia-kiállítás a Szatmári Múzeumban (Becsei Miklós)	271
Kiállítások és tudósítások	274
Laktanya-misszió (Kelemen Imre)	274
Frontot megjárt bibliák (K. Z. Nyíregyházi Új Kelet)	275
Bibliaünnep (Pántya Ibolya)	275
Négyszáz Biblia. Dr. Ötvös László gyűjteménye Szegeden (S.P.S. Délmagyarország)	278
A frankfurti nemzetközi könyvbemutató (Barbaricum Könyvműhely tájékoztatója)	279
Bibelübergabe an die Stadt Hanau – Hanau város számára történt Biblia átadás (Hanau, November 1998 – Január 1999 tudósítás)	281
A Hanaui Biblia reprintje Frankfurtban (Népszabadság, 1998. október 17.)	282
Új hasonmás Biblia (Magyar Nemzet, 2000. január 25.)	283
A „Könyvek Könyve” városunk könyvtárában. Ötvös László bibliatörténeti kiállítása (Sebestyén Miklós)	284
Bibliák a Könyvtárban (Hajdúnánási Polgár, 2000)	285
Találkozó a literátus polihisztor költővel (Csohány János)	286
Beszédes Bibliák (V.J. Észak-Magyarország, 2001. április 9.)	287
A Biblia-kiállítás emlékére (Illés Lajosné)	288
Bibliai kiállításon (Interneten – Zala Média)	289
Biblia-kiállítás Mezőkövesden (Kádár Zsolt)	290
Nőszövetségi vezetői konferencia Berekfürdőn (Bibliaismertetés: Református Tiszántúl, 2002. február 14.)	292
Biblia-történeti kiállítás Abaújszántón (Déli Hírlap, 2003. március 26.)	294
Biblia-bemutató Szegeden (Gyül. Lap, 2003)	294
Nem hagyjuk el a Bibliát (Kardos Sándorné)	295
Biblia-történeti kiállítás (Hévíz, 2003. január)	297

Négyszáz esztendőös szöveg éledt újra (Könyvbemutató: megjelent az „Oppenheimeri Biblia” hasonmása. Hajdú-Bihari Napló, 2004. február 7.)	301
Teremnyi Szentírás a hivatal alatt (Észak-Magyarország, 2004. március 26.)	302
Bibliaiskola Berekfürdőn (200 éves a Brit és Külföldi Bibliatársulat = Hatvani László Csaba)	304

DOKUMENTUMOK

Károli Gáspár kézirata (1576)	306
Sárospataki bekötő lap feljegyzése (1754)	307
Debreceni bekötő tábla jegyzetei (Leideni Egyetemi Könyvtár – Hollandia – BPL 2852. sz.)	308
A Komáromi Csipkés-féle Biblia esete (Monok István)	311
Reményik Sándor verse: A fordító	312
Dávid József versei (Vizsoly, 1996)	313
A Vizsolyi szoboraátadásra (György Horváth László verse, 1997)	314
Hegedűs Lóránt levele (Budapest, 2001.)	317
Cseh Károly versei (2002)	318
Szencivel a Negyerdőn (Ötvös László verse)	319
A szerző levele évfolyamtársaihoz (2003)	319
Monok István levele (Budapest, 2004)	322
Válasz Monok Istvánnak (Ötvös László)	324
Összefoglaló (Ötvös László)	325
Summary	328
Resümee	331
A lektori véleményből	334

tén legyen az e Biblián keresztül is minden embert megszólítani akaró Isten áldása.

(Megjelent a *hasonmás kiadásban*, 2002 = Bölcskei Gusztáv)

AZ OPPENHEIMI BIBLIA SZEMLÉJE

Szent Biblia, azaz Istennek Ó és Új Testamentomában foglaltatott egész Szent Írás. Magyar nyelvre fordította Károli Gáspár. Igazgatta, megjobbította és kisdéd formában kiadta Szenci Molnár Albert, 1612. Hasonmás formában megjelent Ötvös László szerkesztő gondozásában 2002-ben... Debrecen, 2002. (Nemzetközi Theológiai Könyv 53.) (RMNy 1037.)

Ötvös László ügyszeretetének, elkötelezettségének szervezői és szerkesztői munkájának köszönhetően a protestáns Biblia-fordítások 16-17. századi teljes kiadásai közül csak a Jansonius-kiadásnak nincsen hasonmása. Az első teljes magyar nyelvű *Új testamentum* kiadásának (Sárvár-Újsziget, 1541., Sylvester János, RMNy 49.) hasonmása a Bibliotheca Hungarica Antiqua sorozat első tagjaként, Varjas Béla tanulmányával jelent meg 1960-ban. Az első teljes protestáns fordítás (Vizsoly, 1590., Károlyi Gáspár, RMNy 652.) a Helikon Kiadónál 1981-ben, Szántó Tibor, Holl Béla és Katona Tamás gondozásában. Ötvös László gondozta a hanau-i kiadás (1608., Levinus Hulsius haer., RMNy 971.) hasonmását (Debrecen, 1998.), most megjelent az oppenheimi kiadásé (RMNy 1037.) is. Petróczi Éva és Szabó András tanulmánya kísérté a Balassi-kiadónál 2002-ben megjelent *Váradi-Bibliát* (Szenci Kertész Ábrahám, RMK I. 970., Bibliotheca Hungarica Antiqua XXXVI.), az *Aranyas Biblia* az Európa Kiadónál 1991-ben, Király László szerkesztésében, Tarnóc Márton tanulmá-

nyával (Amszterdam, 1685., Misztótfalusi Kis Miklós, RMK I. 1324.). Komáromi Csipkés György 1718-ban 1685-ös impresszummal megjelent (Leiden, RMK I. 1336.) fordítása is Ötvös Lászlónak köszönheti a hasonmás kiadást (Debrecen, 2000.).

A mostani debreceni vállalkozás tehát már hagyományt tudhat maga mögött. Ötvös László a hasonmást elkísérő tanulmányában röviden ismertette az oppenheimi-kiadás történetét, Szenci Molnárnak a Hanauban, 1608-ban megjelentetett fordítás utáni biblia-filológiai munkáját. Molnár már a címlapon jelzi a változtatások egy részét, nevesen azt, hogy a zsoltárokat újra összevetette a francia fordításokkal, a kiadáshoz csatolta a heidelbergi-katekizmus szövegét is. A legnagyobb újítás formai volt: a „kisdéd” forma a használhatóságot segítette, hiszen ez már negyedréti kiadás, az eddigi folio edíciókkal szemben.

A régi magyar művelődéstörténet kutatói hajlamosak egy-egy ilyen hasonmás kiadást csupán abból a szempontból üdvözölni, hogy a kiadás így a tudósok és a diákok rendelkezésére áll. A Debreceni Műhely azonban ennél többet akar, hiszen a Bibliát magát akarják napi olvasmánnyá tenni, azt tudatosítani, hogy a Könyvek Könyve megannyi kiadás után is tartalmaz megfektetlen helyeket, mindig aktuális. Ezért is rendeztek konferenciát az oppenheimi kiadás újjászületése kapcsán. A konferencia anyaga nyomtatásban is megjelent: *Bibliafordítások és hatásuk*. A Debreceni Akadémiai Bizottság Vallásügyi Munkabizottságának és a Biblia-Barátok Körének közös találkozásán elhangzott tanulmányok. Szerk.: Ötvös László, Debrecen, 2002. – Ebben a tanulmánykötetben Ötvös László elemezte a Vizsolyi Bibliának a magyar irodalmi nyelv- és szemléletre gyakorolt hatását.

(*Magyar Könyvszemle*, 2004. 120. 307-318. = *Monok István*)